

Cislo zdarma!

ORAVSKÉ NOVINY

Zájmom horno-oravského ľudu slúžiaci týždenník.

Redakcia, administrácia a expedícia v Trstenej.

Ročník I.

Nedeľa, 27. júna 1920.

Číslo 10.

Poľská „viara“ a iné.

Z našich Horno-Oravcov tí, ktorí sú zamilovaní do rabovania, do vražd, do lúpeží, od predu do calovania kňazských rúk, od zadu do nadávania poriadnym ľuďom, okrem poľskej soli, gajsu, kolomaži, najviac o poľskej viare rozprávajú.

Prečo hádzu vieru do predu?

Lebo vieru uznávajú za najistejšiu udicu, ktorou slovenské duše po Hornej Orave do poľského vreca môžu zlapať. Počali síce loviť soľou, gajsom a kolomažou, lenže sa tieto veci dokázaly slabými udicami.

Horno-Oravci totiž — vyjmúc niekoľkých zaostalejších — spozorovali, že keby poniektorí horno-oravskí či jablončania veľikáši z vlastných záujmov medzi Poliakmi a Slovákmi neboli vykonali priečky, Orava už dávno mohla mať z Poľska dostatočnej soli, gajsu, kolomaže. Horno-oravské obchody, či už trstenský konzum, či Pekarčík v Jablonke, či Krasula v Námestove a iní, už dávno mohli zásobovať horno-oravský ľud poľskou soľou, poľským gajsom, poľskou kolomažou.

Rozumnejší ľudkovia vedia i to, že i v neblahých pomeroch, ktoré sú teraz medzi Poľskom a Československom, ako sa skončí plebiscit a nebudú sa mať viac o čo priečiť, podajú si ruky, ako sa na bratov svedčí. Vstúpia do riadneho obchodného styku, a obe republiky budú si navzájom predávať to, čoho im doma zvýši. Československo Poľskej bude dodávať všelijaké priemyselné výrobky, hospodárske stroje (mašiny), domové potreby, ako plátno, súkno, a Poliaci zas nám to, čoho sami ne-spotrebujú, teda i soli, gajsu, kolomaži. Same

sebou sa rozumie, že z tohoto obchodu ani Jablončania nezostanú vytvorení. Ako kedysi pred vojnou, tak i potom svoju zvyšnú kapustu, repu (švábku), seno, slamu, psiarku svobodne budú môcť odvážať do Czarnego Dunajca, do Nového Targu, do Rabky a tam predávať.

Alebo azda možno myslieť, že poľská republika zvyšnú soľ upotrebí na zasolenie tých nesčíselných ľudských mŕtvol, ktoré ako obete svetovej a terajšej rusko-poľskej vojny po celom Poľsku tiško spočívajú? Či azda zvyšujúcou naftou (gajsom) polejú po strašnej vojne tie pozostalé mestá, kostoly, dediny, kaštiele a zapália ich, alebo zvyšok kolomaže použijú na to, aby si poľskí chlapi (sedliaci) potierali svoj chudý ovsený chlebiček? Pravda, o takom čomsi len i snívať je nesmysel.

Biedny peňažný stav Poľska.

Naopak, peňažné polozenie Poľska bude ho nútiť, aby i potrebné zásoby vyvážalo do cudzozemska. A medzi cudzozemsko v prvom rade bude patriť Československo. Lebo veď akože sa má Poľsko peňažne? Nuž, vyjmúc Rusko, najhoršie na celom svete. V peňažnom ohľade ešte i biedne Rakúsko a otrhané Maďarsko stojí pred Poľskom. Rusko-poľské peniaze sú najlacnejšie. Poľské marky za československými korunami sa ďaleko vlečú. Mám to dokázať?

Dosvedčia to jablonskí Poliaci.

Čiastka Jablončanov od dvoch rokov horlivo účinkuje, aby svoju obec hodnou poľskou všou, či gminou učinila. Toho svojho cieľa tak sa usilujú dosiahnuť, že dietok do škôl neposielaajú a sami nečítajú. Na dobrých poľských vlasten-

cov by sa predsa nesvedčilo, aby v nejakom ohľade sa vyzdvihli nad ostatných Poliakov, z ktorých ledva kto-ten vie čítať a písať.

Že dietok do škôl neposielajú, toho dôkazom je nielen celý rok zavretá škola, ale i účinkujúce, menovite učitelia týchto. Že však nečítajú, to nám zas dosvedčia Ján Pekarčík a jablonský dekan-farár. Ján Pekarčík tak, že môže zistiť, že všelijaké poľské gazetty a odezvy čili letáky, ktoré sa v jeho dome v poľskej agitačnej kancelárii v celých stôsoch nachádzajú, uňho sa nielen rozdávaly, ale i jedine čítavajú, a to preto, lebo okrem poľských agitačných úradníkov iní im nerozumejú; jablonský dekan-farár zasa tak, že nám môže udať počet odberateľov nábožných slovenských časopisov, ako sú „Svätá Rodina“, „Kráľovna sv. Ruženca“, „Posol“, ktorý od dvoch rokov, t. j. od toho času, ako Jablonku s tamtej strany hranice by radi vidieť, hodne zriedil.

Jednako ani pri usilovnom poštiení nedošli ešte tak ďaleko, aby nemohli rozoznať cenu poľskej marky a československej koruny. Na svojom rozume ešte vždy neupadli natoľko, aby nevedeli, že sú to len biedne poľské, markami zvané papiere, keď za tisíc (1000) československých korún päťtisícristopäťdesiat (5350) poľských mariek natiskajú. Že v Jablonke naozaj znajú rozdiel medzi československou korunou a poľskou markou, dosť bude zastaviť sa v poľskej krčme

„Pod sosnou“.

Krčmou „Pod sosnou“ v Jablonke volá sa tá krčma, ktorá pri ceste z Chyžného do Jablonky vedúcej od hranice asi na dva kilometre leží. Do mája t. r. v nej šenkovala židovská vdova. Po príchode poľských „hrdinov“ pre-rajtovala do rúk driečnych Poliakov. No prv museli jej cestu postlať dobrými, nie v Čenstochove falšovanými československými korunami.

Že práve krčmu „Pod sosnou“ vyhľadali, vysvetlí tá okolnosť, že v blízkosti krčmy na sosne znak sv. kríža sa nachádza, čo im poskytuje možnosť pokračovať v zneuctievaní sv. kríža, čo začali pri vjazde do Jablonky vo veľkonočný pondelok. Kým krčmu obývala Židovka, bola tichunká. Len kedy-tedy sa zastavilo pri nej nejaké neboráčisko, pocesný. Dnes, najmä v deň Pána, ktorý visel na kríži, v nedeľu, hlukom, vreskom sa ozýva celá, podobne i okolie až po sosnu.

V tejto krčme popri poľských mravoch poľských mariek nestrpia. A to prečo? Preto, že čo sa týka papiera, je dosť obširna, ale jej cena je príúška.

Preto nemožno jedine poľskou soľou, poľským gajsom, poľskou kolomažou agitovať za Poľsko. Tieto veci dostaneme i v československej republike za dobré koruny. Preto bolo treba pribrať za korteša kríž a vieru.

Trstenská snemovňa u Ungera.

To je vám krčmička maľovaná, tam chodia Poliáci — mešťania, kde za decík rumu, čo vypijú, zrieknu sa Trstenej, čo v nej žijú.

Hlavný vodca im je Babylonský bol orol, teraz je korteš poľský. Ten núka: „Veď pite, nebojte sa, veď nám to vyplatí poľská kassa!“

Najviacej klebetí kostolná „myš“: rychtárom v Trstenej bude Františ! Ja budem po poľsky mechy dúchať, za misky v tej Poľskej ovos súkať.

I kostolný „pedál“ krásne hučí, pesničku si sebe takto bzučí: Nebudú ma volať viac rektorom, budem slávnym poľským „regenschórom“!

Doktor júrís tiež chceť čosi zjačať, jeho pisár pod stôl dal mu kľačať; teraz tam narieka Ferdinandy, že sa dal zapísať do tej bandy.

I „boháč“ si s nimi za stôl sadnul, keď už svoje vypil, takto rieknul: „I ja pôjdem s vami tiež za Poľskou, v Trstenej zle vyžiť z deväť vortov“.

I tí s „dollárami“ v kúte stoja, chcú vám ich zameniť u Machaja, ale tie sa priečia, nepozvolia, bo na ne Slováci sa mŕozolia.

To je vám tá veľká kompánia, čo kričí, že „abcúg Slovákia!“ A Machaj si myslí, že už vyhral, keď páru „bekáčom“ nažrať sa dal.

Tambol.

Poľskí agitátori v Orave a Spiši.

Vodcom poľskej agitácie v slovenskej Orave a Spiši je Ferdinand Machaj, dobre známy ka-plán, ktorý skryl svoju túhu po výnosnej prebende za „slavianstvo“, ktoré uňho znamená

boj proti Čechoslovákovi, boj pre Poliakov. Vlastnú podstatu „slavianstva“ Ferdinanda Machaja znajú všetci, ktorí sa s ním stýkali ešte pred vojnou a v dobe, keď bol verným sluhom maďarstva. Teraz, v dobe plebiscitu, zdržuje sa v Jablonke, zkadiaľ diriguje poľskú agitáciu a poľský terror, ktorým pracuje proti všetkým obyvateľom Oravy i Spiša. V jeho garde je jeho brat Karol Machaj, administrátor fary v Dolnej Lipnici. Svoje poľské smýšľanie nezakrýva, s rozradosťou, víťaznou tvárou oznamuje, že prišla už poľská múka a poľský dohán. A aby každý, kto príde do fary, vedel, s kým má čo robiť, vyvesil si v chodbe mappu Poľska, ku ktorej je prikreslená Orava a Spiš. Druhý brat Machajov je poľským rezidentom pri slúžnovskom úrade v Námestove a ľud má ho v podozrení z rôznych nezákonných skutkov. Jozefina Machajová, hysterická žena, agitovala od prvej chvíle zvlášte medzi ženami. Označuje sa za „poľskú kráľovnú“ a zabúda pritom, že ešte pred 6. rokmi pásia za olovrant Židom v Jablonke kravy.

K tejto smutno-chýrnej garde pridružil sa i Martin Jablonský, administrátor fary v Hornej Lipnici. Ešte dnes nemôže sa ľud spriatelíť s faktom, že horlivý Slovák Jablonský stal sa zúrivým Poliakov; ešte dnes krúti ľud hlavou, že je možné prevrátiť kepienok cez noc tak, ako to urobil Jablonský. Keď počul o príchode Machajovej družiny, ponáhlal sa do Jablonky a tam usiloval sa hovoriť po poľsky, hoci mu jazyk i vypovedal službu. Kazateľnice užil pre pustú agitáciu a vyhlasoval s nej, že keď nebude ľud hlasovať za Poliakov, nebude mať po plebiscite ani v Hornej ani v Dolnej Lipnici kňazov. Na to mu po omši odpovedal tamejší gazda, že má pravdu, lebo po plebiscite musí on, Machajovec a druhí do Poľska. „Poliaci to prehrávajú“, hovoril občan, „a naša vláda nám dá miesto vás nielen riadnych kňazov, ale i dekanov!“

Jablonský viedol tiež do Varšavy deputáciu, ktorá sa vrátila smutná a sklamaná. „Nuž dali nám 50 mariek na deň“, hovorili účastníci, „ale čo z nich, keď malý chlebič je tam za 35 mariek.“ Žili tam všetci ako väzni: o chlebe a vode. Neprítomného Jablonského zastupoval J. Sýkora, Slovák poľskej krvi, ktorý proti všetkým predpisom shabal balíky „Orav-

ských Novín“, ľudom veľmi obľúbených. Jeho brat E. Sýkora, kaplán, šiel s Ferdinandom Machajom do Poľska a s ním sa i vrátil. Kaplán Sýkora, ako všetci títo kňazi-agitátori, škúli po peknej fare. Zaoberá sa i lekárstvom, ovšem len ako fušer: bol pred súdom v Trstenej, zkadiaľ bola jeho „lekárska“ záležitosť odovzdaná sedrii v Ružomberku. S veľkou obľubou lieči mladé dievčatá. Všetky vedomosti čerpá z istej maďarskej knihy, na recepty ním napísané dostávajú ľudia lieky od apetekára Neupauera v Jablonke, úprimného a oddaného priateľa Machajovcov. Neupauer sa prerodil z Nemca cez maďaróna na Poliaka. Teraz si kúpil Sýkora s Neupauerom krčmu „Pod sosnou“, v ktorej tancuje každú nedeľu ich „kristusovské vojsko“ a nekristusovsky sa drží. „Kristusovským vojskom“ menujú totiž svojich pomocníkov. Treba poznamenať, že v Machajovej družine je i kaplán Jozef Buroň z Pekelníka a poručík Djubek, ktorý je veliteľom boľševických banditov, ktorí napadajú bezbranné obyvateľstvo Oravy a Spiša.

V Spiši majú Poliáci tri agitačné kancelárie v Starej Vsi, kam dochádzajú voľne, bez nepríjemností poľskí vojaci a dôstojníci. V Nižnej Lapši agitujú pre Poliakov farár Urvay, prof. Haber, prof. Wiszniewski a študent Stanek. Preto je prirodzené, že fara lapšianska je vyhľadávaná četnými návštevami z Poľska. Výsledky poľskej agitácie poznal ľud v Jurgove a poznáva ju denne. Krádeže sú na dennom poriadku a ťažko ich je zamedziť, lebo traja žandári nemôžu ochrániť osem dedín. Letáky sú už všedné a ľud ich neberie vážne, hoci by sa v nich Poliáci vyhrážali, že i vtedy, keď plebiscit rozhodne pre Československú republiku, napadnú plebiscitné územie vojskom. Po Jurgove chceli poľskí zbojníci napadnúť i četnícku stanicu v Karvine, ale nepodarilo sa im to. Zato trhajú a kradnú teraz telefonické drôty.

Taká je v skutočnosti poľská agitácia a ju vedúci renegáti, ktorých osobný prospech si vyžiadal pomery, ktorými trpí a na ktoré si sťažuje všetko obyvateľstvo plebiscitného územia. („Slov. Denník.“)

Poľský raj.

Očujte, oravskí bratia drahí,
aký je život v tom poľskom raji:

Ľud poľský strhol so seba
ukrutné putá svojich to katov
a nádej skladal v osobách
demokratických bratov,
ktorí prinesú blahobyt
za všetky neresti prešlé,
ktorí by znali zahojiť
národa rany veľké.

No, márna úfnosť jejich,
bo šľachta poľská a panstvo
moc držia v pästiach svojich
a celý obchod židovstvo.

Nedbajú, roľník nech pracuje,
by oni mali plné své bruchá,
chudobný ľud nech i hladuje,
šľachta nemá k nim milosti ducha.

Ideš za pravdou, von ťa vyhodí,
bys' nezašpinil krpcami tepich;
z tvojich mozoľov páni Židovia
žijú si hojne v palácach teplých.
Drahota strašná i hlad panuje
na všetkých stranách chorého Poľska,

národ sa búri — kto tak gazduje?

Ľud biedny hryzie tiež rana morská.

Z hrobu povstalé nové i staré
národy chcú žiť vo svätom pokoji,
len Poľsko sa bije naďalej stále,
celého sveta sa vraj nebojí.

Tisíce mladých životov hynie
proti bratskému národu Rusov.

Za snahy panstva — pravda, či nie? —
ťa ženú ľiť krv a brať trusov.

Kujú meč k vražde tichej Oravy,
Kain chce zabiť Ábela brata!

Oh, Boh, nedopuť tejto poroby,
Slovákovi bola by veľiká ztrata.

Čudný to raj, tá zbožná Poľská!

Kde máš kresťanské svedomie, Machaj?

Očujte, bratia, i zem Oravská:

„Slovákovi je len v Slovensku raj.“

Oravec č. 1.

Výprava žiakov trstenského gymnázia do Prahy.

Pečlivosťou Slovenskej sekcie v Prahe umožnená bola šestnástim žiakom trstenského gymnázia vychádzka do Prahy a 6-denný pobyt v nej, od 25. do 31. mája, ktorý v srdciach všetkých účastníkov zanechal trvalú a milú upomienku.

Žiaci, 25. mája ráno dôjdú do Prahy, na nádraží Wilsonovom uvítaní boli poriadateľmi a odprevadení na mestskú radnicu na malé občerstvenie.

Po rozdani ubytovacích lístkov odobrali sa žiaci do vykázaných bytov u najprednejších rodín pražských, ktoré ich naozaj s bratskou láskou uvítali a hostili cez celý čas ich pobytu v Prahe, tak že so sebou vzatú stravu skoro všetku nazpät doniesli.

V ďalších dňoch zdalo sa chlapcom, z ktorých mnohý dosavď ani Oravy neopustil, že prežívajú jednu poviedku z „Tisíc a jednej noci“.

Žiaci prehliadli si radnicu staromestskú a pamätný „orloj“, Zemské muzeum, modernú galleriu. Obdiv ich silne vzbudil obraz „Bitka u Lipan“, Umelecko-priemyselné muzeum, Pražský hrad a iné pamiatky. V Národnom divadle po prvý raz počuli „Prodanú nevestu“ a vo Vinohradskom uvideli „Našich furiantov“. Oba tieto kusy vzbudili v ich vnímavých dušiach pocit hrdoosti, že patria k národu, ktorý má takú vyspelú kultúru.

Na Olšanoch položili kvieťa na hroby veľkých Slovákov: Kollára a Šafárika.

Sokol novomestský pripravil im vzácne prekvapenie, predstaviac pred nimi cvičenia prosté i na náradí, ktoré žiakom všeobecne sa páčili a svojou presnosťou a obratnosťou vzbudili zaslúžený hlučný potlesk.

Žiaci rozlúčili sa s pražským obecnstvom „večierkom“, na ktorom Trstená zastúpená bola dvoma bodmi: „Pozdrav Goralov“, ktorý predniesol žiak IV. roč. Simičák, a skupinou žiakov v krojoch. „Pozdrav Goralov“ vzbudil veľké pohnutie medzi obecnstvom, ktoré vyvrcholilo, keď starosta vinohradský p. Pichl dal výraz citom tým, že prednášajúceho žiaka objal a pobozkal.

Českú báseň „Jen dál“ od Nerudu predniesol Albin Lach veľmi pekne a bol odmenený neutichajúcim potleskom celého obecnstva.

30. mája, v nedeľu, po predstavení v biografu „Světзору“ vracali sa nadšení žiaci domov s ťažkým vzdychom, že týždeň ich pobytu v Prahe tak rýchle ubehol.

Riaditeľstvo i touto cestou vyslovuje vrele podakovanie všetkým tým rodinám pražským, ktoré žiakov našich tak milo prijaly, za výborné ubytovanie, za štedré pohostenie a za bratskú láskavosť, vo všetkom tak skvele preukázanú.

Srdečne ďakujeme i Slovenskej Sekcii, menovite sl. prof. Pitlingovej a p. dr. Menší-